

Heykəltəraş Elmira Hüseynovanın yaradıcılığında plastika sənətinin xüsusiyyətləri

Imran Mehdiyev,
Heykəltəraş-sənətsünası
E-mail: imran_9120@mail.ru

1960-70-ci illərdə Azərbaycan təsviri sənəti mürəkkəb yaradıcılıq axtarışları proseslərində bədii yetkinlik mərhələsinə qədəm qoymuşdur. Respublikanın siyasi-iqtisadi həyatında baş verən sosial və inqilabi dəyişikliklər xalqın mənəvi-bədii həyatına da, təsir göstərmişdir. Təsviri sənətin bütün növləri və janrları intensiv şəkildə inkişaf etmiş, xalqın həyatı ilə onun əlaqəsi daha da möhkəmlənmiş, bədii təsir dairəsi xeyli genişlənməmişdir. Əvvəllər olduğu kimi bu dövrdə də, insanların nəcib əməlləri, saf duyğu və düşüncələri coşqun yaradıcı rəssam və heykəltəraşların ilham mənbəyini təşkil etdi

Təsviri sənət tariximizə nəzər salsaq görərik ki, rəsamlarımız və heykəltəraşlarımızın yaradıcılığında sadə insanlarla bərabər, müxtəlif elm və mədəniyyət xadimlərinin bədii obrazlarının yaradılmasına da geniş yer verilmişdir. Belə heykəltəraşlardan biri də respublikamızın Əməkdar rəssamı, Elmira Hüseynova olmuşdur.

Elmira Hüseynova Əzim Əzimzadə adına Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Məktəbini (1954) və İ.Y.Repin adına Leningrad Boyakarlıq, Heykəltəraşlıq və Memarlıq İnstitutunu (1960) bitirmişdir. İstedadlı heykəltəraşın adı sənətsevərlərə yaxşı tanışıdır. Onun əsərləri mövzusunun maraqlı bədii həlli, yaratdığı heykəllərin bənərsiz biçimi, yadda qalan forma tapıntıları ilə diqqəti cəlb edir. Tişə ustasının 30 illik yaradıcılıq yolu zəngin axtarışlarla keçib. Tələbəlik illərindən sonra işlədiyi bir-iki əsərləri çıxmaq şərti ilə qalan əsərlərinin heç birinin nə kompozisiyası, nə plastik həlli, nə də forma-biçimi bir-birini təkrar etmir, yaradıcılığında üslub polifoniyaçılığına meyil də duyulmur. Yaradıcılığının hər mərhələsində dəsti-xəttinin təkmilləşdiyini, kompozisiyaların obrazları fərdiləşdirən müxtəlif duyğu və düşüncələrini tamamlayan detallarla zənginləşdiyinin şahidi oluruq. Heykəltəraş bir-birinə bənəyən obrazlar qalereyası hazırlamışdır. Bu əsərlərin müsbət məziyyəti onlarda obrazları səciyyələndirən cizgilərə üstünlük verilməsidir.

Elmira Hüseynovanın ilk müvəffəqiyyətli əsəri ağacdan yonulmuş "Kolxozçu qadın" (1957) surətidir. Heykəl bol məhsullu tarlalarda fədakarcasına çalışan qadınlarımızın əməyi, arzu və düşüncələri haqqında canlı, ümumiləşdirici təsəvvür yaradır.

Elmira Hüseynova ailə, sevgi, səadət mövzularına xüsusi meyil göstərir. Heykəltəraşın müraciət etdiyi mövzulardan biri də ana mövzudur. Onun ana məhəbbəti, ana sevinci, ana qayğısı, ən ülvə ana hissini əks etdirən əsərləri səmimi duyğular aşılaman sənət nümunələridir. Tişə ustasının dediyinə görə, bu səpkili əsərlərin əksəriyyətini özü ana olandan, həmin hissələri yaşayandan sonra işləmişdir. Müxtəlif materiallarda işlənmiş "Ailə", "Analıq", "Mənim ailəm", "Xoşbəxtlik" və sair əsərlərində bu məzmunun ifadəli, yadda qalan həllini görürük.

“Daşdan yonulmuş "Analıq" (1967) əsəri heykəltəraşın ən uğurlu işlərindəndir. Burada başlarını dik tutmuş ana və onu qucaqlayaraq yuxuya getmiş şirin körpəsi təsvir olunur. Daxili hərəkətə əsaslanan kompozisiya dəqiq cizgiləri, ifadəli silueti ilə seçilir. Yumşaq yapma üslubunun keçirdiyi hissələrlə uyşur. Bu kompozisiya müəllifin bədii forma sahəsindəki novator axtarışlarının əyani nümunəsidir. (1, səh. 8).

"Ailə" (Muzey markazı)

Elmira Hüseynova sənətkarlığı təsvir olunanın əsas həcmiminin ümumiləşmələrini dəqiq müəyyənləşdirməklə bərabər, fikri həssaslıqla tutmaq və tamaşaçıya ötürərək insanın ən məxfi cəhətlərini, xarakterin incə çalarlarını hiss etmək imkanı verir. Portretdə plastikanın psixologizimi xüsusən hiss olunur. Göründüyü kimi Elmira Hüseynova bir mövzunu bir neçə materialda sınaqdan keçirir və ən uğurlusunu seçir. Xarici oxşarlıq onun üçün heç də əsas deyil. O, bu oxşarlığı insan qəlbini dərinliyində mövcud olan hissələrlə verməyə çalışır və hətta xarakterin kiçik cizgilərini gözəndən qaçırmır. Beləliklə də əsərin bütün mənə intonasiasını insanın yaradıcı və düşüncəyə dalma anlarında daxilən yaradıcı ülviliyi canlandırmaq üzərində cəmləşdirir (3, səh. 67-68).

Onun "Kolxozçu qadın", "Fəhlə", "Ailə", "C.Cabbarlı", "Ana", "Rəsul Rza" və s. kimi əsərləri plastik formalarının yığcamlığı ilə və kompozisiyaların orijinallığı ilə fərqlənir. Elmira Hüseynova özünü monumental heykəltəraşlıq sahəsində də göstərib - Sumqayıtda C.Cabbarlının heykəli (1966-cı il), Bakıda H.Zərdabının heykəli (1983-cü il).

Xatirə heykəltəraşlıq əsərləri monumental heykəltəraşlığın mühüm və maraqlı janrlarından biridir. Xatirə abidələri sahəsində Azərbaycan xalqının özünəməxsus qədim ənənələri vardır. Dünyasını dəyişən şəxsin xatirəsini əbədiləşdirmək üçün qoyulan abidələr əsrlər boyu dövrün ictimai və ideoloji xüsusiyyətlərini, etik və estetik ideallarını əks etdirir. XX əsrdən başlayaraq isə Azərbaycanda monumental xatirə abidələri ucaldılmağa başladı. Monumental xatirə heykəltəraşlıq janrı xüsusən İkinci dünya müharibəsindən sonrakı illərdə sürətlə inkişaf etməyə başlayaraq müstəqil janra çevrildi. Bir çox heykəltəraşların yaradıcılığında xatirə-memarlıq nümunələri özünə yer tapdı.

İstedadlı sənətkar Elmira Hüseynova öz əsərində C.Cabbarlını şəxsiyyət, alovlu vətənpərvər, həyat hadisələrinə cəsarətlə müdaxilə edən insan kimi görmüş və materiala həkk etmişdir. Məşhur dramaturqun portreti baryef kimi təsvir olunub. Bu təsvir öz dinamikliyi ilə onun yaradıcı xarakterini, psixologiyasını daha dərinəndən açır. Xatirə abidəsində mərmər üzərində Cəfər Cabbarlının sadəcə profildən qabartma obrazı verilmişdir. Dramaturq Cəfər Cabbarlının simasının heykəltəraş tərəfindən məharətlə yaradılmasının nəticəsidir ki, obraz çox canlı qəbul edilir. Daxili aləmini onun üzündə cəmləşdirməyi bacaran heykəltəraş Cəfər Cabbarlının iç dünyasını duyulması daqiqliklə göstərməyə nail olmuşdur.

Sənətsünaslıq doktoru, professor Cəmilə Novruzova Elmira Hüseynovanın yaratdığı Cəfər Cabbarlının qəbirüstü abidəsi haqqında müsbət rəy də olduğunu, abidənin obrazı açan köməkçi detallarının yerli-yerində işləndiyini vurğulayır (5, səh. 59-61).

“Elmira Hüseynovanın monumental xatirə abidələri ilə tanışlıq onun yaradıcılığının bəzi ümumi cəhətlərini və müəyyən iş üsullarını aydınlaşdırmağa imkan verir. Bu cəhətlərdən biri fiqrlara möhkəmlik və monolitik verən formanın sayı, daqiqliklə işlənməsidir.

Hasan bəy Zərdabi
(Azərbaycan Milli Ensiklopediyasının əsası)

Səttar Bəhlulzadə (Muzey markazı)

siyyətlərindən bacarıqla istifadə ilə dərin psixoloji keyfiyyətləri özündə əks etdirən bir obraz yaratmışdır. Elmira Hüseynova "Toğrul Nərmənbəyov", "Tələbə", "Rəsul Rza" portretlərini aqacdan məharətlə yaratmağa müvəffəq olmuşdur (2, səh. 3).

"Səttar Bəhlulzadə" portretini 1965-ci ildə yaratmış E.Hüseynova rəssamın maraqlı obrazı ilə diqqəti özünə cəlb etməyi bacarmışdır. Eyni adlı əsərin digər müəllifi Ömər Eldarov rəssamın yaradıcılığını təşkil edən lirikanı yaratdığı obraza hopdurmuşdusa, E.Hüseynova əksinə, S.Bəhlulzadənin varlığına xas olan bütövlüyü, qətiyyəti və sərtliyi ön plana çəkmişdir. Rəssamın başı aşağı əyilmiş vəziyyətdə üzündəki cizgilər çox ifadəlidir və sanki tamaşaçının diqqətini cəlb edir. Portretin anatomik strukturu, təsvir olunanın fərdi psixologiyası, incə plastika ilə obrazı daha da təkrarsız edir. Heykəltəraş obrazın təbiətinə məxsus xüsusiyyətləri onun xarici görünüşündə təcəssüm etdirməyə nail olmuşdur. Əsərdə şəxsiyyətin daxili ekspressiyası obrazın plastik ifadəliyində öz əksini tapmışdır. Heykəltəraş öz ümumiləşdirmə qabiliyyəti, ən tipik səciyyəvi cəhətlərin sərraf gözü ilə görüb seçə bilmək bacarığı sayəsində daxili qüvvəyə və tükənməz yaradıcılıq qüdrətinə malik bir sənətkar obrazı yarada bilmişdir. Sifətin mimikası böyük enerji ilə fərqlənir. Özündən əmin olan baxış gücün göstəricisidir. Rəssamın səciyyəvi çöhrəsində ciddi bir ifadə var, baxışından fikir aləmində olduğu sezilir.

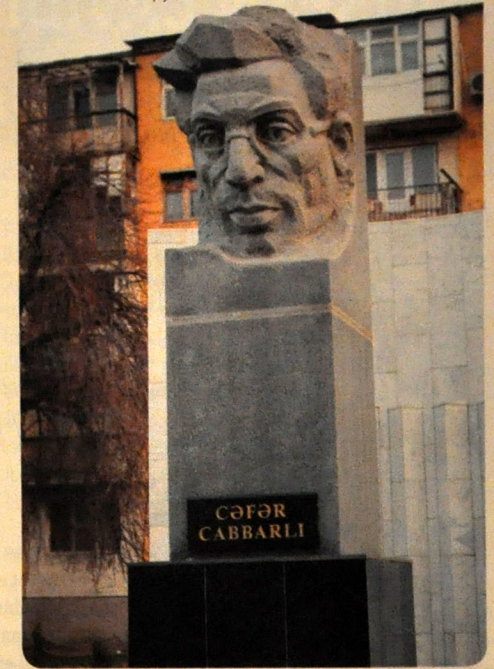
Xalq şairi, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı Rəsul Rzanın (1970) və pambıq ustası, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı Qüdrət Səmədovun (1972) portretləri də bənzərsizliyi ilə seçilir. Bu əsərlərdə müəllif Azərbaycan heykəltəraşlığında ilk dəfə olaraq portretlərin kompozisiyalarına obrazları zənginləşdirən, onların daxili aləmini aşkarlayan məntiqi atributlar daxil etmişdir. Məşhur pambıqçının sağ çiyində baş-başa vermiş pambıq qozaları görünür, xalq şairinin düşüncələrə dalmış portretində isə sol tərəfdə dekorativ formanın boşluğunda çiçəkləyən kiçik ağac budağı verilmişdir. Obrazların konstruktiv aydınlığı bütövlükdə onların daxili və zahir xarakterlərini özünə tabe edən plastik üslub, E.Hüseynovanın müxtəlif maraqlı əsərlərin müəllifi kimi tanıtılmışdır.

“ İnsan xarakterinin, onun hissələrinin gərgin anları heykəltəraşın “Rəssamın ailəsi” portretində açılır. Müxtəlif yaş hədlərini göstərməklə ritmik xətlər ailənin birligini, bir-birinə bağlılığını təsvir etməyə yönəlib. Obraz axtarışı, onun çeşidli çalarları və

ifadə nəhayətsizliyini təsdiqləmək üzərində heykəltəraş bəzən illərlə işləmişdir. Ona görə də öyrənilmiş, artıq az qala məlum olan obrazın yeni ifadə həllərinə, xarakterin yeni çalarlarını və xarakter həddlərini dəqiqləşməyə dəfələrlə qayıtmasını təsadüfi saymaq olmaz. Heykəltəraşın plastik bədii-estetik ifadəliyin bütün gücünü sərgiləməsi sənətkar diqqətini psixoloji xarakterin aşkarlanmasına yönəltməsi də bunun göstəricisidir.

Elmira Hüseynovanın diqqəti daha çox özünə cəlb edən əsərlərdən biri "Həsənbəy Zərdəbinin" abidəsi olmuşdur. Bu əsər sənətkarın son işlərindən sayılır. Azərbaycan demokratik mətbuatının banisi Həsənbəy Zərdəbinin tunc abidəsi memar Z.Quliyevanın layihəsi ilə içərişəhərdə qoyulub. Özündə tarixi və müasirliyi saxlayan abidə, həm də yerləşdiyi içərişəhər memarlıq ansamblına uyğundur. Heykəltəraş kompozisiyanı yarı qorelyef, yarı dairəvi kompozisiya prinsipinə əsaslanaraq işləmişdir. Abidə nəhəng gövdəli köklü ağacı xatırladır. Bu müəllif tərəfindən həm də torpağa bağlılıq kimi nəzərdə tutulmuşdur. Dörd metrlik tunc abidənin təbii sadə duruş və məkanda yerləşdirilməsi müəllifin mükəmməl kompozisiya qurmaq bacarığından xəbər verir. Monumental forma bütövlükdə fiqura və postaməntə birləşir. ♦

Cəfər Cabbarlı (Sumqayıt)

Ədəbiyyat

1. K.Abdullayev. "Heykəltəraşın dostluq səfəri: (Əməkdar rəssam Elmira Hüseynovanın yaradıcılığı haqqında)". Bakı – 1977.
2. Z.Əliyev. "Ana mövzusunun işığında: (heykəltəraş Elmira Hüseynovanın əsərləri)". Bakı - 1984.
3. Ç.Əlioğlu. "Heykəltəraş Elmira Hüseynova haqqında". Qobustan – 1970.
4. S.Sadıqov. "Sumqayıt şəhərinin heykəltəraşlıq abidələri". "Paritet" qəzeti. Bakı – 2012.
5. C.Novruzova. "İnsan sorağında". (Heykəltəraş Elmira Hüseynova haqqında). Qobustan – 1970.

Резюме

В статье нашли отражение, разбор и описание работ, созданные на протяжении всего творчества заслуженного художника-скульптора Эльмиры Гусейновой. Семья, является основными темами в творчестве скульптора. Особое место в ее работах, изображающих материнскую любовь, радость и заботу, занимает тема матери. По словам самой Э.Гусейновой такого рода произведения, созданные в годы пережитых материнских чувств, прививает искренние чувства. Выразительное воплощение содержания отмечается в таких работах, как "Семья"; "Материнство"; "Моя семья"; "Счастье" созданных из разных материалов.

Ключевые слова: статуя, композиция, образ, монумент, портрет, пластика.

Summary

The description and analysis of the works of the honored artist and sculptor Elmira Hüseynova created in different years, has been reflected in the article. Elmira Hüseynova's handicrafts shows a special trend towards themes like family, love and happiness. Mother is one of the themes addressed by the sculptor. His works of art reflecting the mother love, the happiness of the mother, the mother's care and high maternal feelings are examples of genuine work that instill sincere senses. As pick master says, she has created the works of this kind after she had become a mother herself and felt those same feelings. We see an expressive and remarkable solution on the content in a pieces of art, like "Family", "Maternity", "My family", "Happiness" worked on a variety of materials.

Key words: statue, composition, image, monumental, portrait, plasty.